



# עולם ההלכה

מכון סמיכה  
ניגשו ככל אחד  
נוכח החכמה

ג' מר-חשוון תשפ"ו

שבת קודש פ' נח

גיליון מ"ד

## עולם השבת

Rabbi Chaim Avraham Zakutinsky Magid shuir, curriculum developer

## עולם הברכה

ראש ישיבתנו הרב מנחם מענדל פרעמקאט רב ומו"ץ בניו הייבן

### When is the proper time to recite the bracha on Shabbos candles?

Rambam <sup>[1]</sup> and Tur write that one recites a bracha when lighting the Shabbos candles. Beis Yosef explains that lighting candles is typical to all other mitzvos d'rabbannun that require a bracha.

Rambam clarifies that one should recite the bracha before lighting the candles. This is in line with the general rule that the bracha is always said immediately prior to the performance of the mitzvah. This principle is known as kol hamitzvos mevarchim aleyhem over l'assiasan. However, Mordechai <sup>[2]</sup> cites a custom for women to recite the bracha after lighting the candles. This custom believes that the mitzvah of lighting Shabbos candles is the exception to the above rule. The reason for this is that they follow the view of Bahag <sup>[3]</sup> that the woman accepts Shabbos upon herself immediately upon reciting the bracha for lighting the Shabbos candles. Therefore, if she were to recite the bracha before lighting the candles, this would constitute for her acceptance of Shabbos and she would then be forbidden to proceed to light the candles. Mahari Veil <sup>[4]</sup> adds that in order to maintain some semblance of over l'assiasan, the woman places her hands over her eyes immediately after lighting the candles, but prior to reciting the bracha, ensuring that she does not yet benefit from the candles. She recites the bracha and only then benefits from the candles, which is considered the completion of the act of mitzvah. In this way, the bracha is still considered over l'assiasan since it is done before benefiting from the candles.

Rama <sup>[5]</sup> writes that the minhag amongst Ashkenazim is to follow Mordechai and Mahari Veil.

### When do sefardi women recite the bracha?

R' Ovadia Yosef <sup>[6]</sup> writes that the custom amongst sefardim is to recite the bracha before lighting the candles in order to fulfill the mitzvah over l'assiasan. R' Ovadia explains that Mechaber follows the view that women do not accept Shabbos with the lighting of the candles and therefore there is no need to deviate from the general rule of reciting the bracha before performing the mitzvah. What's more, he adds that even according to those that maintain that women accept Shabbos upon themselves with the lighting of the candles, it is not with the bracha but rather following the entire lighting process. Therefore, she can recite the bracha, light the candles, and only then accepts Shabbos upon herself. He concludes that even though Ben Ish Chai <sup>[7]</sup> rules in accordance with Rama, all sefardim <sup>[8]</sup> should recite the bracha before lighting the candles.

[1] Shabbos 5:1. See, however, Mordechai [Shabbos 294] where he cites the view of Rabbeinu Meshulam who maintains that no bracha is recited when lighting candles.

[2] Commentary to Shabbos Bameh Madlikim, cited by Darkei Moshe.

[3] Cited in Mechaber 263:10.

[4] Dinim V'Halachos 29.

[5] 263:5

[6] Chazon Ovadia [Shabbos vol. 1 page 165], Halichos Olam [vol.3 page 38], Yechava Daas [1:27, 2:33] and Yabia Omer [2:16, 6:48:11, 9:24, 9:108:122, 10:21:4].

[7] Noach Shana Beis 10.

[8] See Chazon Ovadia [Shabbos vol. 1 page 175] where he writes that even ashkenazi women should recite the bracha before lighting the candles, not in accordance with Rama. However, this is not the custom amongst ashkenazim.

### בענין ברכת שלא עשני גוי

שלש ברכות בכל יום

בוקרו של כל יום ויום מתחלת בברכות השחר הכוללות כמה מיני שבחים להקב"ה. ומכללן, ישנו שלש ברכות מסוג אחד, והן "שלא עשני גוי", "שלא עשני עבד", ו"שלא עשני אשה". וברכות אלו אומרות דרשנו - על אילו שבחים נתכוונו חז"ל בברכות הללו.

גם מצינו מבוכות בגירסתן, וכן דיונים לענין מי ומי המברכים אותן - כגון אם תברכנה נשים, או גרים. ועוד מצינו מעירים למה לא נוספו ברכות לבעלי מעמד גבוה יותר, כגון הכהנים, למה אין מברכים על מעלתם. בסימן זה, ובהבאים אחריו, נבא אל העיון בעזה"י להרחיב הדיבור בנידונים הנ"ל, ויסתעפו מזה עוד דיונים שונים. ובסימן זה נתחיל בברכה הראשונה, "שלא עשני גוי", בטעמה ובממשה - על מה והיאך מברכים אותה.

מקור הברכות וטעמיה

הנה מקורה במסכת נחיות (מג, ב) ששם איתא שחייב לברך אדם שלש ברכות בכל יום: תניא היה רבי מאיר אומר, חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום, אלו הן, שלא עשני גוי, שלא עשני אשה, שלא עשני בור. רב אחא בר יעקב שמעיה לבריה דהוה קא מברך שלא עשני בור, אמר ליה כולי האי נמי, אמר ליה ואלא מאי מברך, שלא עשני עבד, היינו אשה. עבד זיל טפי.

וכן העתיקו לדיני הרמב"ם (פרק ז מהלכות תפלה הלכה ו) והמחבר (סימן מו סעיף ד): צריך לברך בכל יום שלא עשני גוי, שלא עשני עבד, שלא עשני אשה.

וטעם אמירת אלו הברכות איתא בתוספתא דמסכת ברכות (פרק ו הלכה כג) שהוא כדי להודות ולשבח להקב"ה על חסדיו, שנתן לנו את תורתו וחייבנו בתרי"ג מצוות ולא עשאנו כאלו השלשה הפטורים מן המצוות (מקצתן או כולן). ומפני שעיקר הברכה על חיוב המצוות, הורה הרמ"ה (הובא באבודרהם הלכת ברכות השחר) שאף השבוי מברך שלא עשני עבד, כי אין ההודאה על שאינו משועבד לאחרים, אלא על מה שהוא חייב במצוות ולא כעבד שאינו חייב במצוות אלא כאשה. זה לשונו: "אבל השבוי מברך שלא עשני עבד, שלא תקנו ברכה זו מפני העבדות עצמה, אלא מפני שאין העבד חייב במצוות כישראל, ואינו ראוי לבוא בקהל ופסול לכמה דברים".

ועל פי זה נקבע סדר ברכות אלו, שהולכות מן הקל אל הכבד. שגוי אינו חייב במצוות כלל לעומת עבד ואשה שחייבים במקצת ולא בכולן. ועבד אינו ראוי לבא בקהל לעומת אשה ישראלית.<sup>[1]</sup>

נוסחאות הברכה

נתחיל בבירור נוסח הברכה, שעליו מצינו גירסאות שונות. ובטרם נענין בהם, ראוי להקדים במאמרו של הרה"ק השר שלום מבעלזא (הובא בגליון הוגי תורה, גליון נו, עיי"ש) שכל נוסח ומטבע ברכה שנתקבל בישראל, אף אם שרשו מחמת טעות או מחמת הצענזור, מקבלים אותו לרצון בשמים.

מבין הנוסחות הנפוצות בברכה זו, נמצאו שתי גירסאות בדברי השו"ע (שם) בהעתק הברכה. הגירסה בדפוסים שלפנינו הוא "שלא עשני גוי", והוא הגירסה המקובלת היום. וכן הנוסח בדפוס ראשון של השו"ע משנת ש"כ, לאידך, במהדורת ויניציאה משנת שכ"ז יש הגירסה "שעשני יהודי [ישראל]". והנוסח הראשונה של "שלא עשני גוי הוא הנמצא בסידורים של הראשונים.

למה מברכים בלשון שלילי

ועל הגירסה שלנו, נאמרו כמה ביאורים למה מברכים בלשון שלילי, "שלא עשני גוי", ולא בלשון חיובי, "שעשני ישראל". נראה להביא מקצתם: יש מבארים (ודבריהם הובא בב"ח סימן מו) ע"פ מאי דאיתא במסכת עירובין (יג, ב), נוח לו לאדם שלא נברא משנברא. ולכן, אין לאדם לברך בלשון של "עשני", שזה מורה שהוא משבח על כך שנברא, וזה אינו. אלא יברך בלשון "שלא עשני גוי", כלומר, אחר שנברא בעל כרחו, הוא מודה על זה שלא בראו הקב"ה גוי, עבד, או אשה.

טעם נוסף כתוב בשו"ת מטה יוסף (חלק ב סימן ח) שלא שייך לברך בנוסח "שעשני ישראל", דהא הבחירה נתונה ביד האדם, ואם ירצה ימיר דתו ח"ו. אלא הכוונה "שלא עשני גוי", כלומר שלא נוצרתי בבטון גויה, שאז לא הייתי יודע דת ה'. אבל עתה, שנבראתי בבטון ישראלית, מכיר אני את בוראי, ולזה אנו מברכים על תחילת בריאתו של אדם, שלא עשני גוי: "ובסודרים שלנו כתוב שלא עשני גוי וכך אנו מברכין. ונראה לי שהטעם הוא לפי שעשני ישראל משמע שהוא הדרכני בדרך הישרה ומה שעושה האדם המצות הוא מהקב"ה, הדבירה ביד האדם לעשות מה שרוצה, דצדיק ורשע לא קאמר, ואם ירצה להמיר דתו ולעשות עצמו גוי הבחירה בידו. ולכן אין אנו מברכים אלא שלא עשני גוי, כלומר שלא בראני בבטון

גויה. שא"כ לא הייתי יודע דת הקב"ה, והייתי נשאר גוי אבל עכשיו, שבראני בבטן ישראלית מכיר אני את בוראי ובידי לעשות עצמי ישראל ולכן אנו מברכין שלא עשני גוי שהברכה אינה אלא על תחילת ברייתו של אדם בתקנה."

והב"ח (ש"ד ד"ה ויש) מבאר מצד דקדוק הלשון, שאם יברך שעשני ישראל לא יוכל לברך שלא עשני אשה ועבד, דלשון ישראל כולל גם שהוא איש וגם שהוא בן חורין. וכן כתב המשנה ברורה (שם ס"ק טו) משמו, וזה לשונו: "ויזהר שלא יברך שעשני ישראל כמו שיש באיזה סדורים ע"י שיבוש הדפוס, כי י"א שבזה לא יוכל לברך שוב שלא עשני עבד ולא עשני אשה."

## גוי, נכרי, או עכו"ם – איזה עדיף

יש שהקפידו לשנות הנוסח מ"גוי" ל"עכו"ם" או "נכרי" או לאיזה נוסח המפורש יותר. ומהם, הגר"ז שטרן (בשו"ת זכר יהוסף סימן יג) שהוקשה לו לומר "גוי", שהרי עם ישראל גם כן נקרא גוי, וכמו שנאמר, "ואברהם היו יהיה לגוי גדול" (בראשית יח, יח). והקב"ה קרא לישראל בסיני, "גוי קדוש" (שמות יט, ו). ומשה רבינו אמר "וראה כי עמך הגוי הזה" (שמות לג, יג), וכן נאמר, "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (שמואל ב' ז, כג). וא"כ אין שום הבנה בלשון "שלא עשני גוי".

ויש להוסיף, דלא זו בלבד ששייך לשון גוי בישראל, אלא אדרבה, לשון גוי בתורה מיוחד אך ורק לבני ישראל הנקראים "גוי אחד בארץ", ואילו שאר האומות אין נקראים גוי אלא משפחות האדמה.

ומפני כן כתב הזכר יהוסף שמן הראוי לומר "נכרי" במקום "גוי". ולשון נכרי מורה על מי שאינו יהודי כמו שכתב האבן עזרא (שמות כא, ח), "כי כל עם שאינו ישראל נקרא נכרי". והוא, לפי שלשון נכרי עניינו התרחקות. וכן הגיה הגר"י מעקלינבג בסידורו עיון תפלה, "שלא עשני נכרי".

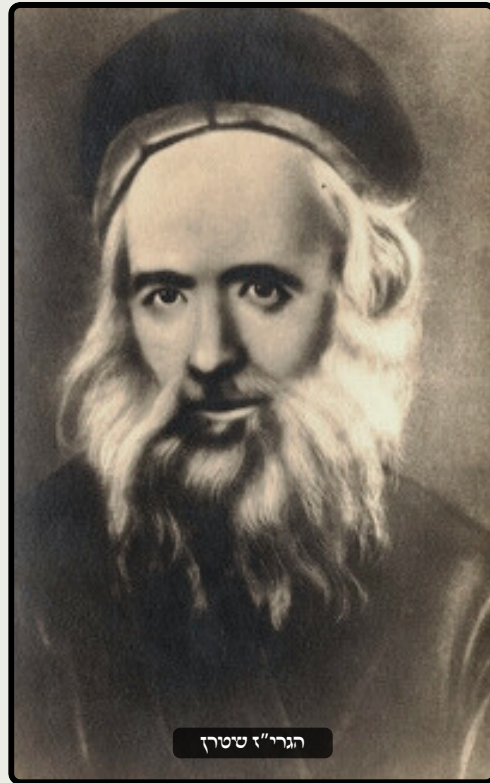
אמנם, הגר"ב אפשטיין (בעל התורה תמימה) בספרו ברוך שאמר (עמוד לא) טוען שגם לשון נכרי לא מספיק, שהרי מצינו לשון זה גם אצל ישראל. כי לשון נכרי אינו אלא לשון זרות, וכדכתיב "הללך זר ולא פיך, נכרי ואל שפתיך" (משלי כז, ב). ואינו מיוחס לאומות העולם בלבד. ואף שבפי ההמון נכרי הוא עכו"ם, בתפלה אנו צריכים דיוק ודקדוק הלשונית. ולכן מסיק שיותר נכון לומר "עכו"ם" במקום "נכרי". וכיוצא בזה כתוב בלקח הקמח (סימן מו ס"ק לח) שלשון נכרי אין נכון דשייך גם בישראל.

והגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות חלק א סימן ו) מביא את דברי הגר"ב אפשטיין, וגם הביא מה שהעיד הגר"ש בלך (בספר הצדיק רבי שלמה עמוד מא) על רבו החפץ חיים שהיה נוהג לברך "שלא עשני עכו"ם". [אך מסיק שלא לנהגו כן, אלא בסמוך.]

## הצדקת נוסח שלא עשני גוי

אולם הגר"ש קלוגר (האלף לך שלמה או"ח סימן לד) הצדיק נוסח המקובל לברך בנוסח "שלא עשני גוי", וגם יצא בחריפות נגד המשנים את הנוסח לגרוס עכו"ם, וכתב שהוא נוסח אפיקורסות, דנראה שמברך דוקא על שאינו עובד ע"ז, ולא על עצם היותו יהודי ולא גוי. וכתב שאם באים לשנות, עדיף לומר שלא עשני נכרי, אך לא יאמר עכו"ם.

ועל טענת הגר"ב אפשטיין דלשון גוי במקרא קאי רק על עם ישראל, השיב דקושיא מעיקרא ליתא, שהרי זה שישאל נקרא גוי הוא רק בשם כללי, דהיינו העם נקרא גוי. אבל איש יחיד מישראל אינו נקרא גוי. משא"כ באומות העולם, היחיד מהם ג"כ נקרא גוי, עיי"ש הטעם. ובסוף דבריו הורה לברך שלא עשני גוי, "והמשנה מזה עתיד ליתן את הדין". וזה לשונו: "שאלה, באחד שמברך ברכת השחר שלא עשני עכו"ם ואין רצונו לברך שלא עשני גוי דגם ישראל נקראו גוים.



הגר"ש סיני

תשובה, הנה נוסחא זו ודאי הוי צד אפיקורסת דהרי עכו"ם הוי ר"ת של עובדי כוכבים ומזלות. ואם אומר כן משמע דנכרי דאינו עובדים כו"מ עליהם אינו מברך, והוא צד אפיקורסת. ואם רצה לשנות נוסחת השם מכח דאף ישראל נקראים כן, הול"ל שלא עשני נכרי. אבל מדבריך שלא עשני עכו"ם הוי בו צד אפיקורסות. ועל ההערה גופה דישראל נמי נקראו כן, הוא טעות, דהנה ישראל בכלל נקראים גוי כמ"ש גוי וקהל גוים יהיה ממך, וכן הוי גוי חוטא. אבל כל אחד מישראל בפ"ע אינו נקרא גוי. אבל בנכרים כל יחיד מהם נקרא גוי.

ועל דרך זה מסיק גם הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות שם) שאין לנו לשלוח יד בנוסח המקובל<sup>[2]</sup>, וזה לשונו: "ונראה לקיים

הברכה כמנהגינו שלא עשני גוי, והאמת שישאל הם גם כן גוי, אבל התואר גוי מגיע להם בצירוף העם כולו דוקא הם גוי (קדוש), והם אגודים יחד וזה תוארם גוי, אבל באומות אין החיבור לגוי בעצם רק במקרה, ואצלם כל אחד בפני עצמו, וכעין גוי בפני עצמו ולכן מתארים היחיד בשם גוי, משא"כ ביהודים העם כולו דוקא נקראים גוי, ולכן שפיר מברך על עצמו שלא עשני גוי, שאצלם גם יחיד כנויו גוי ואנו עם ישראל רק הגוי כולו כן כמ"ש, והגירסא שלנו מכוון עוד לפני תקופת הצנזור ואין לפקפק בו, ומנהג הקדוש הח"ח צ"ל הני"ל צ"ב, ובמ"ב לא הביא מזה כלום."

## עצת השדי חמד

השדי חמד (אספת דינים מערכת חירופין סימן עה, במהדורת קה"ת חלק ו עמוד א' ש"ב) כשדן על נוסח הנכון, וכתב עצה לצאת ידי כולם בשם שו"ת זכר יהוסף (תשובה הני"ל, במשך דבריו) לומר, "שלא עשני גוי כגוי הארצות", וכתב השדי חמד, "וכן אנכי נוהג לומר גוי כגוי הארצות".

ועל דרך זה נמצא בסידור נוסח ביאלא בשם החלקת יהושע מביאלא, שהיה מברך "שלא עשני עכו"ם וגוי".

## סיכום הדברים

א. שלש ברכות מברכים בכל יום, שלא עשני גוי, עבד, ואשה. ומקורן מדברי רבי מאיר במסכת מונחות. וטעמן מפורש בתוספתא, שהן על מה שהאדם חייב בכל מצוות ביחס לאלו שאין חייבים בכלן.

ב. לפיכך, אף שבוי מברך דאף שהוא עבד חייב במצוות (רמ"ה).

ג. בברכת "שלא עשני גוי" יש גירסה שמברכים בלשון חיובי, "שעשני ישראל", אבל גירסה המקובלת לברך בלשון שלילי כנזכר.

ד. הטעם שמברכים בלשון שלילי: א' כדי שלא להזדות על עצם בריאתו שהרי אמרו חז"ל נוה לו לאדם שלא נברא משנברא (הובא בב"ח). ב' שהבחירה נתונה ביד כל אדם לשמור ולקיים המצוות, וכל מה שעשה הקב"ה הוא רק שברא אותו מן המחוייבים במצוות (מטה יוסף). ועוד שאם יאמר שעשני ישראל, נכלל בזה גם שלא נעשה עבד ואשה (ב"ח).

ה. יש מערערים שלא לגרוס "גוי" כי עם ישראל ג"כ נקרא גוי אלא נכרי (זכר יהוסף, סידור עיון תפלה). וי"א גם נכרי אינו מספיק שאינו מיוחד לאומות העולם, אלא יאמר "עכו"ם" (ברוך שאמר, לקח הקמח, הגר"ש בלך בשם החפץ חיים).

ו. יש מכריעים לומר "שלא עשני כגוי הארצות" (שדי חמד בשם זכר יהוסף), או לומר "שלא עשני עכו"ם וגוי" (חלקת יהושע).

ז. אחרים הצדיקו גירסת "גוי", והזהירו דאדרבה אין לומר "עכו"ם" דמשמע רק עובדי גילולים ולא סתם אומות העולם. וסוף דבר אין בדינו לשלוח יד בגירסת התפלה (האלף לך שלמה, ותשובות והנהגות).

ברכות, והרמב"ם (פרק ז מהלכות תפלה הלכה ו), והאבודרהם, והרא"ש, ושבלי הלקט, ומחזר ויטרי. וראה עוד בשו"ת הגאונים שערי תשובה (סימן שכז). ואף שיש גורסים "שעשני ישראל", כתבו המפרשים שזה מהצנזור. ואף לפי אלו הטוענים שאם היה מחמת הצנזור היה להם לכתוב כותי כמו שעשו בשאר מקומות, אך הכל מודים שלא כתבו הנוסח של עכו"ם.

משה, תמצא תשעה תיבות, והאותיות מתחלקות לשלש שהתורה ניתנה בכ"ז אותיות ואנחנו מברכים שלא עשנו כאתם האנשים הפטורים מהתורה. ומספר התיבות בברכותיהן הוא הכתיבות שבהם התורה ניתנה.

[2] וכן הוא הנוסח בתוספתא במסכת ברכות ו, ו, כג, ובירושלמי (שם פרק ט הלכה א), וסידור רב עמרם גאון (דף לא, א), והר"ף (סוף

[1]. וראוי לציין כאן לדברי הרוקח (בסידורו), שכתב הטעם שנסדרו ברכות אלו לאחר ברכת הנותן לשכוי בינה [כפי נוסח אשכנז], לפי שאחר שמזכיר נתינת בינה לשכוי, מזכיר את אלו שלא נמסרה להם בינת התורה. ועיין עוד מש"כ הרוקח שם שבג' ברכות אלו בכל אחת תשעה תיבות, נגד ה' תיבות שבפסוק "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". ובתחילת הפסוק, "ויקרא אל

Bez"h new Smicha and Dayanus cohorts Begin Sunday.  
To register or to learn more, visit [onlinemachon.com](http://onlinemachon.com)

## The Halachos of Custodians

### Becoming a Custodian

There are four categories of *shomrim* [bailees] in the Torah: an unpaid custodian, a paid custodian, a borrower, and a renter.[1] The unpaid custodian is only liable for negligence, provided that he did not have personal use of the item. A paid custodian is liable for theft and loss as well as negligence, but not for oness - incidents that were beyond his control. A borrower is liable for any mishap that occurs, even those beyond his control. The status of a renter is subject to dispute; the halachah follows the opinion that he has the liabilities of a paid custodian. In any scenario where a custodian is not liable, he must bring testimony or take an oath as to the circumstances of the loss.[2]

One cannot become a *shomer* unless he accepts this obligation on himself.[3] Therefore, a custodian is only liable if the owner explicitly instructed him to guard the item and he accepted, or if it is apparent from the situation that there was a mutual understanding. However, if an item was merely left with someone without specific instructions to guard it, or he never indicated his consent to accept responsibility for guarding it, he is not considered a custodian and is not liable at all. Even giving the owner permission to leave it with him is not an indication that he accepts responsibility for it.[4] However, according to some *Poskim*,[5] this only applies if the custodian allotted a specific place for the owner to leave it; otherwise, it is clearly necessary for the custodian to take responsibility for the item which is equivalent to explicitly accepting liability.

There is a major dispute among the *Rishonim* as to whether a custodian must make a *kinyan*, for example, by physically taking possession of the item, to become liable, or if it suffices that the owner has removed his own guardianship due to the custodian's acceptance of guardianship [as above], even though no act of acquisition was made. Both opinions are cited by the *Shulchan Aruch*. [6] In the case of a borrower, usage of the item suffices to obligate him, even if no act of acquisition was made.[7] Also, if the custodian is paid in advance to guard an item, he is liable according to all opinions.[8]

### Items that are Excluded from the Laws of Custodianship

Real estate and any object that has no intrinsic value, such as a contract, are excluded from the laws of *shomrim*. Consequently, if these items were entrusted to others and a mishap occurred, the *shomer* is not responsible to pay for damages or take an oath that he is not liable. According to most *Poskim*, in such cases, a custodian is not liable even if he was negligent.[9] However, he may be liable in the eyes of Heaven.[10] If he directly causes damage to such an item, he is liable as a *mazik*. [11] If a *kinyan* was performed to establish that the *shomer* will be liable, the *kinyan* is binding.

There is a dispute among the *Poskim* as to whether property that is subsequently attached to real estate, for example, a house itself and any objects attached to it, are included in the category of real estate and thus exempt from the laws of *shomrim*. [12] Valuable documents, such as checks or bond notes are in the category of contracts and are not subject to the laws of *shomrim*. However, currency notes have intrinsic value and therefore are subject to the laws of *shomrim*. [13]

Items that belong to *hekdesh* are excluded from the laws of *shomrim*; [14] However, this does not include money or items donated to the poor or to a Jewish institution. Still, one who possesses money or items that were given to him to distribute to unspecified recipients, is not liable if the items become lost or damaged. [15] An *akum* is completely excluded from the laws of *shomrim*, and therefore, if an *akum* entrusted something to a Jew, he is not liable for any damages. [16] The *Acharonim* dispute whether an *akum* is liable for items that were entrusted to him by a Jew. [17]

[1] *Shemos* 22:6-14, *Rashi ad loc.*

[2] *Bava Metzia* 94b

[3] *Tosafos Bava Kama* 93a s.v. *U'reminhi*

[4] *C.M.* 291:2

[5] *Nesivos Hamishpat* 291:2

[6] *CM* 291:5, 340:4 see *Shach ad loc.* that the possessor can say *kim li*.

[7] *Nesivos Hamishpat* 340:8

[8] *Nesivos Hamishpat* 291:12

[9] *C.M.* 301:1

[10] *Imrei Binah Hilchos Pesach* 5

[11] If the *shomer* entrusted the items to others, this may be worse than negligence and some *Poskim* rule that he would be responsible.

[12] *Rema C.M.* 95:1

[13] *Bris Yehuda* 18:3

[14] *C.M.* 301:1

[15] *C.M.* 301:6

[16] *C.M.* 301:9

[17] *Ketzos Hachoshen* 72:43; *Nesivos Hamishpat* 72:53; *Pischei Teshuvah* 301:9. If a Jew entrusted an *akum's* object to another Jew, see *Ketzos Hachoshen* 291:4

In partnership with the Bais Haavad's Yorucha Program  
 To learn more about Yorucha visit [yorucha.org](http://yorucha.org)



## A Traveler's Dilemma

Rabbi M.M Prescott Rosh Yeshiva Machon Smicha

**Question:** I live in Eretz Yisrael where *v'sein tal umatar* begins on the 7th of Cheshvan, in contrast to *chutz la'aretz* where it begins on December 4th. When I visit *chutz la'aretz* before December 4th, should I follow their practice or the way it's done in Eretz Yisrael?

**Answer:** In Eretz Yisrael, *she'eilas gashamim* starts on the 7th of Cheshvan because the need for rain arises right after *Sukkos*. [1] (The delay until the 7th is to accommodate *oleh regel* travelers who may still be on their way home. [2]) In Bavel, due to its lower-lying

terrain which allows for natural water seepage, the need for rain occurs later in the season—60 days after the *tekufah* (autumnal equinox). [3] All of *chutz la'aretz* follows the practice established in Bavel. [4]

Your question was posed to the *Radvaz* [5] by a resident of Eretz Yisrael who was temporarily staying in Egypt (where the *Radvaz* had been the *Rov* for many years). The *Radvaz* responded that he was unaware of earlier sources on the matter, but he compared the question to the *Mishna* [6] regarding the reading of the *megillah*, where the timing differs for residents of a *krach* (walled city) who *lein* on the 15th of *addar* versus an *ir* (open city) that *leins* on the 14th. The *Mishna* discusses the case of a resident of an *ir* who had been temporarily staying in a *krach*. The *Mishna* rules (following the *Gemara's* interpretation)

that it depends on his return plans. If he plans to return home before the morning of the 14th, he should follow his home practice; otherwise, he follows the local practice. [7]

Similarly, the *Radvaz* explains, if someone plans to return to Eretz Yisrael during the rainy season-while *she'eilas geshamim* is still being recited, he should recite it as done at home. But if he intends to remain in *chutz la'aretz* throughout the season - until *Pesach*, he should follow the local practice.

The *Pri Chadash* [8] agrees with the core idea but presents a different timeframe. He holds that if someone plans to return home to Eretz Yisrael at any point within the upcoming year—even in the

summertime, he should follow the Eretz Yisrael practice. He does not explain his reasoning, but it appears that he considers the benefits of rainfall in the determination. Since the result of rain is mostly realized during the summer when crops ripen, one retains the status of ben Eretz Yisrael throughout because he intends to eventually benefit from the current rain.

The Chidah<sup>[9]</sup> disagrees with both the Radvaz and the Pri Chadash and rules that one should always follow the local practice. He argues that the question here isn't about residency but rather one's needs.

Wherever a person is located, that is where his needs are considered. Later poskim, such as the Mishna Brurah<sup>[10]</sup> and Shevet HaLevi,<sup>[11]</sup> adopt the Chidah's ruling as halacha l'maaseh.

The Rebbe<sup>[12]</sup> in a letter, instructs to follow the local practice in chutz la'aretz, the way the Chidah ruled. He points out that the Chidah's opinion has a side advantage as it avoids the potential issue of lo sigodedu (a prohibition against creating divisions within a community). Though, the Rebbe is bothered that the acharonim seem to overlook the seemingly simpler solution of inserting the she'eilas geshamim in

shema koleinu rather than in bareich aleinu - a solution that addresses all concerns since any bakashah may be added in shema koleinu.

Rav Shlomo Zalman Auerbach<sup>[13]</sup> also mentions the shema koleinu solution for someone visting chutz la'aretz temporarily, and paskens that way l'maaseh. The Shevet HaLevi as well is hesitant about inserting she'eilas geshamim in shema koleinu and recommends the shema koleinu solution. He notes that during Cheshvan of 5760, when he traveled abroad for his great-grandchild's wedding, this is how he practiced.

- [9] ברכי יוסף או"ח (שם אות ג)
- [10] שם סק"ה
- [11] חלק י סימן כב
- [12] לקוטי שיחות (חלק יט עמוד תסד)
- [13] הליכות שלמה הל' תפילה (פ"ח סעיף יט) אבה"ז, ע"ש.

- [4] ראה רש"י (שם) ד"ה תתאי ובטעם הדבר ראה בתשובות הרא"ש (כלל ד אות י) ותורת מנחם
- [5] שו"ת רדב"ז (חלק ו סימן ב' אלפים נה)
- [6] מגילה (יט, א)
- [7] כדמפרש רבא בממרא (שם).
- [8] או"ח סימן קיז (סעיף ב)

- [1] תענית (י, ב) במשנה, כדעת רבן גמליאל. ונפסק כן באו"ח סימן קיז (סעיף א).
- [2] משנה שם. וגם בזמן הזה, יש מקורות בראשונים שנהגו גם לאחר החורבן ענין עלייה לרגל זכר למקדש, עיין ריטב"א (שם), ור"ן (שם), וספר חסידים (סימן תלו), ועוד ראשונים.
- [3] בריתא במ"א (שם), ונפסק בב"ע (שם).



# עולם המורה

הרב מנחם מענדל צירקינד, משיקאגו

## כמה דברים אודות רב מורה הוראה בתורת רבותינו אדמורי חב"ד ז"ע

Part 6

### The Importance of 'Shimush'

Not everyone who has received semicha is automatically qualified to render halachic rulings. One must first undergo thorough shimush under the guidance of a competent and experienced rav.

בשיחת ש"פ משפטים תשמ"ז<sup>[1]</sup> דיבר כ"ק אדמו"ר בזה למעשה בפועל, וז"ל "בכל הקהילה וקהילה בישראל ישנם רבנים, וכל רב הוא 'מרא דאתרא'. כלומר, בעת"ב דמקום זה - בבי' הקצוות: (א) אנשי הקהילה והעיר חייבים לשמוע ולקיים את הוראותיו של הרב, (ב) על הרב מוטלת האחריות על הנעשה בקהילה ובעיר כו', עד כדי כך, שהתורה אומרת 'ואשמם בראשיכם'. 'חסר יו"ד, לומר שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דיניהם שהי' להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה'.

"מי הם הרבנים" - אלו שיש להם סמיכה לרבנות, לא רק על הניין... אלא שהוסמך להורות הלכה - 'יורה יורה', 'ידין ידין' - ע"י רבנים שהוסמכו ע"י רבנים שלפנ"ו, איש מפי איש כו' עד משה רבינו.

"ולא עוד, אלא שגם אחרי קבלת הסמיכה צריך להיות שימוש חכמים - לא השימוש ד'מובליגא מאני' אבתי" לבי מסותא' (להולין כליו לבית המרחץ)... כי אם, שימוש בפסקי הלכות, כלומר, לעמוד אצל הרב ולראות כיצד פוסק שאלות הלכה למעשה בפועל, כדברי הגמרא 'אין למדין הלכה לא מפי למוד כו' עד שייאמרו לו הלכה למעשה'.

"ועד כדי כך נוגע ומוכרח שימוש חכמים - כדברי הגמרא 'אפילו קורא ושונה ולא שימש ת"ח זהו עם הארץ"!

"כלומר, שימוש ת"ח אינו רק מעלה נוספת ברבנות, היינו, שישנם חילוקי דרגות בתוקף הרבנות, יש מי שהוסמך רק לעניני איסור והיתר, 'יורה יורה', ויש מי שהוסמך גם ל'ידין ידין', ויש מי שגם שימש ת"ח - אלא, אם לא שימש ת"ח אינו רב, כי אם, עם הארץ! "יתכן שהוא אמנם למדן גדול, בקי בש"ס ופוסקים וכו', אבל, כל זה אינו שייך לפסקי הלכות, שכן, התורה קובעת שבנוגע לפסקי הלכות גדרו כעם הארץ"!

"ופשוט, שכאשר יהודי שאינו לו שימוש ברבנות, ועאכו"כ אם גם סמיכה ד'יורה יורה' ו'ידין ידין' אין לו, מעני להתערב בענינים השייכים לרבנים (פסקי דינים וכיו"ב) הרי זה לא רק היפך התורה, אלא גם היפך האנושיות לגמרי"!

ולהעיר עוד משיחת ש"פ מטו"מ תשמ"ה<sup>[2]</sup> "לכ"ק מו"ח אדמו"ר היו 'כתפיים רחבות' ("ברייתע פלייצעס") - הרבה יותר מכפי שמשערים... ואעפ"כ, לא הורה פסקי דינים, ועובדה זו לא מיעטה מאומה מגדלותו".

ובשיחת שבת פרשת בלק תש"נ<sup>[3]</sup> הרהיב כ"ק אדמו"ר בביאור גדול הזהירות הנדרשת קודם שניגשים לפסוק הלכה למעשה. "לא כל מי שקיבל סמיכה יכול לפסוק דינים בפועל, ובודאי שלא צריך 'יאגן זיך' לפסוק דינים.

"במשך כל הדורות הי' מקובל שגם לאחר ששמוקבלים סמיכה לרבנות צריכים שימוש אצל רב מורה הוראה בפועל [ובזה גופא יש חילוק אם הסמיכה והשימוש הם בנוגע לעניני איסור והיתר, או בנוגע לענינים אחרים בתורה (ע"ד שהלכה כרב באיסורא והלכה כשמואל בניני)], ולולי זאת אין לפסוק דינים בתורה.



הגאון ממטעיבין

"ועאכו"כ בדורות האחרונים שכיון שמפני צוק העתים גדול יותר הקושי בפסקי דינים יש צורך בזהירות גדולה יותר בכל המקור לפסקי דינים אך ורק ע"י רב שהוסמך ע"י רב סמכא (ע"ד סמיכה איש מפי איש כו') לפסוק דינים בפועל, ונתמנה בהשגחה פרטית ע"י קהילה בישראל לפסוק דינים בפועל".

בענין זה יש לציין גם לספר הליכות חנוך<sup>[4]</sup> (הנהגות בעל שו"ת חשב האפוד) שהביא מעשה מהבעש"ט עם בעל התולדות יעקב יוסף: שקיבל התולדות יעקב יוסף סמיכה מהפני יהושע חוץ מבחלק אבה"ז, ופעם אחת כיבד הבעש"ט את התולדות יעקב יוסף בסידור קידושיו ולא רצה לסדר כיון שלא קיבל סמיכה על אבה"ז, ע"ש.<sup>[5]</sup>

ויש להביא עוד מ"ש בספר 'הגאון מטשעבין'<sup>[6]</sup> שהיה זהיר "במתן היתרי הוראה, ואף לתלמידיו המובהקים לא היה מעניין כתב סמיכה, אלא לאחר שלמדו כדי מדתם, ועמדו במבחן. לעתים היה משגר אותם להבחן אצל גדולי תורה אחרים לפני שנתן היתר הוראה, וביחוד הקפיד שלא יפתחו בהוראה לענות לשאלות, כל עוד לא ישמשו תקופה ארוכה, לפני מורי הוראה בפועל".

ולהעיר ממ"ש הגו"ב,<sup>[7]</sup> וז"ל "ועכ"פ מהיום ומעלה הוא זהיר ברוחך שלא לקפוץ להורות בדברים כאלו בלתי שאלה מגדולי הדור כי אין הוראה זו כהוראת נטל"פ או לשער בששים או לראיית נקב אם ניקב מעבר לעבר שהם דברים השכיחים ורוב הקמים להורות בקיאים בהם משא"כ בפתחי נדה ובדבר שאינו שכיח".

ובהקדמה לשו"ת מעיל צדקה כתב המחבר בענין זה, וז"ל בתו"ד "ואם כי ההכרח בפסקים החדשים שלא ימצאו בדברי הראשונים, או שנסתפקו לפסוק באיזה מהם שנחלקו בו הראשונים, וודאי צריכין אנו לעמוד עליהם איך נפסק למעשה, וצריכין חכמים וידועים שיפסקו וכיריעו בדבר, ויסכימו עמהן ישרי הדיעה אשר בזמנינו, וצריכים ברירה גדולה לידע הישרים בלבנותם, כי אינו מועיל לנו מקומו שנתקבל לרב בקהל קטן או גדול, אחרי הוסג אחר משפט ונעדר האמת מן המקבלים. ומי שמעיו פנוי ומתחבל בתחבולותיו, ומי שיש לו אב ומשתדלים בערו, והשואל חלקו בפיו ובשפתיו ולא יחתו מריביו, להם לבדם נתנה הארץ למורשה. ויותר מזה כי רוב המקבלים אינם יודעים לברר בין טוב לרע או להבדיל בין קודש לחול, והכסף יענה את הכל, ועל כל פשעים יכסה, ואין יהיו קבלתו ראייה על חמתו ולימודו, אף אם יהיה מלאו כל הארץ כבודו", עיי"ש בארוכה.

[1] תו"מ התועודיות תשמ"ז ח"ב עמ' 488-487.

[2] צדיק למלך ח"ד עמ' 44, ע"ד בחירת הרבנים בקראון הייטס.

[3] תו"מ התועודיות תש"נ ח"ד עמ' 26 ואילך.

[4] עמ' רלח

[5] להעיר מרמ"א יו"ד סי' רמב סעי' יד וי"ד ס"ק כב. אבל ראה שו"ת הרמ"א סי' כד, ובשדי חמד כללי הפוסקים סי' יד אות ז, ובמערכת יין נסך סי' ב. וראה ספר אגרות סופרים כתבי רע"א מכתבים לא-לח.

[6] ע"ע שם בספר הליכות חנוך עמ' רח שלא רצה הרב לסדר חליצה כיון שלא היה לו שימוש ע"ז. וראה בשו"ת באר משה ח"ג סי' ע בענין השימוש.

[7] בעל שו"ת דוב מישרים. עמ' עד.

[8] שו"ת יו"ד תנינא סי' פח, הובא בסוף הקדמה לספר לבנון נטע על הלכות נדה.